

sim. (123. Imo etiamsi dos ecclesie data per fundatorem tractu temporis fuerit perdita, seu consumpta sine culpa patroni, et aliunde ecclesia habeat redditus suos, adhuc de his redditibus propriis ecclesia tenetur ad alendum patronum, præsertim, si non fuerit ab alio dotante in ea juspatronatus acquisitum. Paulus de Cittad. par. vi, art. 4, n. 17. Surd. De aliment., tit. 1, quæst. 54, n. 9, et tit. 7, quæst. 34, n. 1. per totam; Gratian. disceptat. 552, n. 13; Lagunez De fructibus, par. 1, cap. 33, § 3, n. 80; Ventriglia loc. cit. n. 24; Riccius in Praxi, par. i, resolut. 164, Ampliatur primo; Lambertin. De jurepatronat., tit. 2, q. 3, part. 3, artic. 4. Pitonus locis citatis, n. 48 et alii.

(124. Jus alimentorum concessum ex benignitate sacrorum canonum patrono, extenditur etiam ad ejus hæredes sive consanguineos, sive extraneos, in quos Juspatronatus transivit. Rota in Alatrina Juspatronatus 7 Decembris 1705, § fin. cor. Mellino, in Salernitana Alimentorum 11 Jan. 1712, coram Scotto, et in alia Salernitana Alimentorum 20 Junii 1712, coram Scotto impress. apud Pitonium tom. I De controu. Patronorum, alleg. 46, n. 66, 78, 79, et seq. et sic tenent Gonzalez, Butrius, Ancharanus, Zabarella, Vitalinus, Lambertinus, Mancinus, Reginaldus, et alii adducti a Rota, et Pitonio locis citatis.

(125. Ut patronus possit alimenta petere ab ecclesia patronata, seu a beneficiato, non est necesse, quod sit in summa egestate, seu extrema necessitate; ut voluit Glossa in c. *Quicumque* 30, caus. 16, quæst. 7, verb. *Ad inopiam*, sed sufficit quod ad talem inopiam vergere cœperit, ut non possit vivere secundum suum gradum et conditionem. Lambertin. De jurepatronat., l. iii, cap. 3, artic. 3, n. 6. Covarr. Variar. resolut., l. ii, cap. 6, n. 8. Barbosa in cap. *Nobis* 25, De jurepatronat., n. 7, et lib. iii, Juris Ecclesiast. univers., capit. 12, n. 116. Ventriglia loc. cit., n. 8. Rota in una Regien. Prioratus 1 Julii 1596, coram Penia, confirmata 19 Junii 1598, et in Neapolitana Alimentorum 11 Junii 1616, et 10 Aprilis 1617, coram Pirovano, et sæpe alibi arg. cap. *Contra* 29, caus. 16, qu. 7, ibi: « Si fundatores ecclesiarum ad inopiam vergere cœperint; » et cap. *Nobis* 25, de Jurepatronat., ibi: « Si ad inopiam vergat. »

(126. Alimenta patrono debentur ab ecclesia, seu beneficiato solum ex superfluis ad ecclesiam, seu beneficiati necessitatem: primo enim loco, et ante omnia ecclesia, seu beneficiatus debet providere propriæ necessitati, et cultui divino, et deinde si ultra necessaria ad suam congruam et honestam sustentationem, et ecclesie seu beneficii reparationem et mantentionem, redditus adhuc supererint, de his subvenire debet patrono arg. cap. *Ita nos* 25, in fine caus. 25, qu. 2. In simili enim casu, et non aliter etiam liberatus ex gratitudine obligatus tenetur alere patronum; l. Si quis, § Alimenta, ff. de agnoscend. et alend. liberis. Sic Lambertin. de jurepatronat., lib. iii, q. 2, art. 3, n. 1, 7, et 8. Riccius in Praxi, par. iii, resolut. 293.

n. 2. Abbas in cap. *Nobis* 35, De jurepatronat., n. 6. Butrius ibidem, n. 22. Surd. De alimentis, tit. 7, quæst. 32, n. 1. Pirhing. l. iii Decretal., tit. 38, n. 37; Reiffenstuel. ibidem, n. 115. Barbosa lib. iii, Juris eccles. univers., cap. 12, num. 417. Franc. Pitonus De controu. patronor., alleg. 44, n. 20, et communis aliorum. (127. Imo hæc qualitas, scilicet quod fructus ecclesie, seu beneficii supersint; deductis necessariis pro beneficiato, et cultu divino, reparationibus, instaurationibus, vasis, ac cæteris rebus ecclesie necessariis, est probanda per patronum petentem alimenta, ad hoc, ut possit obtinere in judicio alimenta prædicta; cap. *Ita nos* 25, in fine caus. 25, quæst. 2. Glossa in c. *Quicumque* 30, caus. 16, quæst. 7, verb. *Ad inopiam*. Abbas in cap. *Nobis* 25, De jurepatronat., n. 6. Bartol. in l. Si quis a liberis § De alimentis, ff. De liberis agnoscend., et alii passim; et Rota, Neapolitana Alimentorum 31 Maii 1606, coram Mannanedo, et in eadem causa coram Pirovano 11 Januar. 1616.

(128. Insuper licet beneficiatus habeat ex patrimonialibus, vel alias per eum licite quæsitis, unde commode sustentari possit, adhuc ex fructibus beneficii juspatronatus potest detrahere victum, et alia necessaria, et deinde, si aliquid superest, succurrere patrono. Lambertin. De jurepatr., lib. iii, q. 3, principal. art. 4, n. 2 et 3. Ventriglia tom. II, De jurepatr., adnot. 1, § 4, n. 35, et alii passim.

(129. Si patronus habeat avum, aut patrem, aut fratrem divitem, a quo possit alimenta consequi, vel sit religiosus professus, non debentur illi alimenta a beneficiato; nec si posset sine præjudicio suæ salutis, gradus et nobilitatis ex industria sibi victum quærere; Lambertin. loc. cit., 3, n. 4. Lotter. De re benefic., lib. ii, quæst. 3, n. 35. Ventriglia loc. cit. n. 30 et 36, ubi citat Rotam, et sic alii plures. (130. Item non debentur alimenta patrono, cessante ejus inopia; cum enim inopia sit causa præstationis prædictorum alimentorum, stat clarum, quod ea cessante, non sint illa amplius præstanda; c. *Cum cessante* 60, De appellationib., ibi: « Cum cessante causa cesset effectus. » (131. Item patrono non debentur amplius alimenta propter ejus ingratitudinem; cum enim patronus quidquid juris habet in ecclesia, totum ex gratia possideat, et de speciali gratia toleretur: cap. *Quoniam* 3, De jurepatronat., et ibi Fagnan, n. 7, et alii communiter; si evadat ingratus ecclesie, debet ab ipsa tali jure alimentorum privari, sicut in casu ingratitudinis privatur filius sibi debitis alimentis. Surd. De alimentis, tit. 7, q. 32, n. 6 et seq. Rebuff, in tract. congruæ portionis, n. 135. Paulus de Cittad. tract. De jurepatronat., part. 6, art. 4, n. 163. Barbosa lib. iii Juris eccles. univers., cap. 12, n. 218. Ventriglia loc. cit., n. 2, et alii. (132. Limitatur tamen hoc cum patrono ingrato penitente, cui benigna mater ecclesia benigne pareat. Surdus loc. cit. Ventriglia l. c., et alii.

(133. Juspatronatus cujuscunque altaris, vel cappellæ existentis in basilica Assisiensi S. Patris Francisci, inconsulto pontifice concedi non potest. Nec jus sepulcri, vel scamni apponendi. Benedic. XIV, constitut. incip. *Fidelis Dominus*, § 14.

(134. Si patronus, ordinario approbante, eam erecto a se beneficio in limine foundationis, vel etiam ex intervallo, ob reservatam sibi facultatem, adjecit conditionem ut, deficientibus in vocata familia clericis, possint etiam laici ejusdem familie fructibus beneficii sic erecti gaudere, cum onere per cappellanum satisfaciendi missarum oneribus, tunc poterunt etiam hi dictos fructus percipere, non jure, et titulo beneficii, sed jure sæcularis administrationis, donec aliquis veniat de dicta familia qui sit clericus, absque onere recitandi horas canonicas, ut ex rationibus allegatis, et receptis a sacra congregatione Concilii in Senogall. Cappellanæ 9 Maii; et 6 Junii 1750, in qua ad sequentia dubia.

I. « An erectio juspatronatus, de quo agitur, sit verum beneficium, vel potius juxta reservationes a fundatore appositæ, sit merum legatum pium laicale, ita ut Lælius, qui clericari non vult, suos facere possit fructus ejusdem juspatronatus, cum onere tantum per alium celebrandi missas a fundatore præscriptas? Et qualenus negative quoad primam partem, et affirmative quoad secundam. »

II. « An Lælius nolens clericari, perventus ad ætatem viginti annorum, possit percipere fructus pii legati de quo agitur, absque eo quod teneatur ad recitationem divini officii in casu, etc. »

Et dicta Sac. Congregatio die 6 Junii 1750, respondit: « Ad I. affirmative ad primam partem, quo vero ad secundam partem, facta per Lælium renuntiatione beneficii, et clericatus, affirmative. Ad II. provisum in primo. » Sic in Thesaurio Resolutionum sacre cong. Conc. dicti anni 1750, in Senogallien. cappellanæ, ubi ad id adducitur consimilis resolutio in Derthonen. 15 Augusti 1730, quæ jam fuerat allata in thesauro dicti anni 1730, in Segovien. capellanæ, § Cæterum, præcisus his verbis: « Sacra congregatio commisit episcopo, ut ad erectionem præfati beneficii deveniat, omnesque supra dictas conditiones approbet atque confirmet, modificata tamen ea conditione, in qua dicitur, quod primogenitus frui possit beneficio etiam in statu laicali, et conjugali in hunc modum, videlicet quod primogenitus frui possit fructibus beneficii vacantis, quousque superveniat alius capax de familia, satisfactis interim oneribus missarum per cappellanum ab eo eligendum ». Vide ibi, ubi multa ad rem.

(135. Alia ad rem, vide verb. *Patroni*, verb. *Præsentatio*, signanter vero quoad onera Patronorum; vide verb. *Ecclesia* art. 3, a n. 63 ad 73, et verb. *Utensilia* a n. 8 ad fin. * Consule in hac re Albertum de sacris Utensilibus rem egregie pertractantem *.

ADDITIONES EX ALIENA MANU.

(136. Primarium jus, quod patroni sibi

vindicant, est præsentatio. Distingui autem debet præsentatio a nominatione. Hæc enim est designatio et electio subjecti episcopo exhibendi pro institutione: illa vero est exhibitio episcopo hujus subjecti designati et electi pro institutione; Rota in Augustana Canonatus 6 Maii 1718, cor. bon. mem. Cerr. Confer etiam eandem Rotam in Cæsenaten. Vicariæ 9 Maii 1727, cor. bon. mem. Gamach. ubi clarius explicatur in quo consistat, et quando dicatur expleta præsentatio.

(137. A nominatione potest quilibet patronus resilire: nequaquam vero a præsentatione. Num id ipsum obtineat in nominatione compatroni, vide apud Rotam in Auximana Juspatronatus 27 Junii 1718, cor. bon. mem. Gamaches. (138. Præsentatio vero præcedentis revocatoria nullitate laborat, non absoluta, quæ ab omnibus opponi potest, sed relativa, quæ, juxta indolem nullitatis relative, ab eo tantum opponi valet, qui fuerat primitus præsentatus, et sic præjudicium sensit.

(139. Nominatio quandoque fit a pluribus, ut si pluribus competat juspatronatus. At interest scire, utrum iis qua collegio, an qua singulis juspatronatus competat. (140. Priori casu vota majorum intuitu collegii designant præsentandum, posteriori vero casu majora simpliciter sufficiunt, hoc est non intuitu omnium compatronorum, sed aliorum, qui simul ab aliis designantur, ut si fuerint quinque patroni, et duo designent Caium, tres reliqui vero alium, alium, atque alium, Caius nominatus censetur; Bohemer. in Decretal. lib. iii, tit. 33, § 70; Bruneman. Jur. eccles., lib. ii, cap. 8, § 18.

(141. Inter jura honorifica patronis debita primatum tenet honos precum in eo consistens, quod patroni nominatim in precibus publicis Deo sint commendandi; de Roye De Jure honorif. in Eccles. lib. i, c. 6. (142. Origo hujus juris peti debet ex antiquissimo illo more recitandi inter missarum solemnia nomina eorum, quorum insignia in ecclesia exstabant merita. Meminit hujus moris Innocentius I, Epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum apud Justellum et Voellium tom. I Bibl. juris car. vet. (143. Etiam pro patroni uxore, et liberis nominatim orandum esse tenet Bohemer. in Decretal. lib. iii, tit. 23, § 129.

(144. Hæ supplicationes, quæ in precibus publicis fiunt, sunt ordinariæ. At quæri solet, an patronus extra ordinem exigere possit solemnnes supplicationes, et gratiarum actiones ad Deum per hymnum decantatum: *Te Deum laudamus*, si forsitan a gravissimo malo, morbove liberatus sit? Affirmat Bohemer. in Decret. lib. iii, tit. 23, § 132. At male meo judicio. (145. Nihil enim amplius patrono concedendum, quam quod ei a jure concessum est. At a jure concessum patrono haud est, ut extra ordinem exigere valeat canticum *Te Deum laudamus*.

(146. Quinimo Card. Petra in Comment. ad constit. apostol., constit. 7 Gregorii IX, n. 57, tenet, nec in supplicationibus ordinariis exprimi posse nomina patronorum vi-

vorum, sed tantum defunctorum : sed stantium hic est observantia, ut non male tradit Bohemer. in Decretal. lib. III, tit. 28, § 129.

(147. Ad jura honorifica patronorum refertur luctus ecclesiasticus mortis patroni, vel eorum, qui sunt de ejus familia, dicandus.

(148. Patrono etiam debetur honor sedis in ecclesia sua, tum debetur primus locus in processione. (149. Honor sedis ex loco honoratiori et nobiliori aestimatur, qualis est chorus, seu sacrarium solis clericis sacratis dicatum; De Roye De jur. honorif. in Eccles., lib. II, c. 3, ubi in primis provocat ad synodum Wigornensem anni 1240, cap. 3, ubi hæc sancita : « Ne laici sint in cancellis dum celebrantur divina, salva tamen reverentia patronorum, et sublimium personarum. » (150. Sed patrono deberi sedem extra chorum, licet in digniori loco, tenet card. Petra in Commentar. ad constit. apostol., constit. 7 Gregor. IX, n. 53, et sequent.

(151. Hoc etiam præterea honori patronorum datum, ut possint sedilia fixa, et propria habere, quod olim cæteris denegatum, ut indicat synodus Oxoniensis anni 1487, cap. 2, apud Harduin. tom. II Concil.

(152. Huic accedit honor sepulturæ, ut non solum in ipsa ecclesia, sed et ut in loco ejusdem honoratiori sepulcrum sibi suæque genti constituere valeat patronus; De

K

KALENDARIUM.

SUMMARIUM.

1. Kalendarium unde dictum, et quid sit, ad num. 2. — 5. Dies unde dictus, quid sit, et quotuplex, ad num. 5. — 6. Nox quid sit. — 7. Dies an ubique gentium eodem modo incipiat, et quam ratione in jure sit accipiendus, ad num. 8. — 9. Hora unde dicta, et quomodo dividatur ad num. 10. — 11. Horarum quot et quæ appellationes et species, ad num. 13. — 14. Quis primus, quo tempore, et quo instrumento dies, noctesque in horas dividerit. — 15. Quæ sint duo horologia antiquiora. — 16. Quæ fuerit olim diei partitio apud Romanos. — 17. Hebdomada quomodo capta a Judæis, a Gentilibus, et a Christianis, ad num. 21. — 22. Mensis unde dictus, quid sit, et quotuplex, ad num. 28. — 29. Kalendæ, Nonæ, Idus unde dicantur, et quid sint, ad num. 32. — 33. Quæ fuerint mensium nomina, atque species

(1. Kalendarium a Kalendis dictum est : Kalendæ autem sunt primi dies mensium, sic appellati a verbo græco *καλέω*, seu *καλέω*, quod idem significat ac latine *voco* : priscis enim temporibus, sacrificio a rege et pontifice celebrato, idem pontifex, *kalato*, id est *vocato populo* in Capitolium, quot numero dies a Kalendis ad Nonas superessent, pronuntiabat, et quintanas quidem, quinque dicto verbo *kalo*, septimanas, repetito septies, prædicabat : et hunc diem, qui ex his diebus, qui kalarentur, primus esset, placuit *Kalendas* vocari : Calvinus, in magno

Roye De jur. honorif. in Eccles. lib. II, c. 3. (153. Quinimo sine consensu patroni nemini sepultura concedi in ecclesia potest; Van. Espen. Jur. eccles. univ., part. I, tit. 25, cap. 7, § 25.

(154. Hactenus de juribus honorificis patrono debitis, de quibus tamen, qui plenam cupit tractationem, adeat Du Perroy (*dans son Traité des droits honorifiques et utiles des patrons*). (155. De alimentis patrono debitis, vide quæ diximus in addit. ad verb. *Alimenta*. (156. Et an patrono jus aliquod in bona Ecclesiæ competere possit, consule card. Petr. in Commentar. ad constit. apostol., constit. 7 Gregor. IX, n. 18, et plur. sequent.

MONITUM EDITORUM CASINENSIVM.

Quamvis non pauca hic auctor congesse- rit, cum tamen multa adhuc desiderentur, quam ut in appendice concludi possint; ac insuper ne moles hujus tomi IV, cui jamjam finis imponendus est, exerescere videatur; ideo hanc totam de jurepatronatus materiam ad formam tractatus, pluribus sectionibus distinctam, additis etiam S. C. Concilii declarationibus et decretis, ac S. Rotæ Romanæ decisionibus pro frequentioribus, qui in dies occurrunt, casibus ordinata serie dispositis, sub novo art. *Patronatus, Patronus*, ex integro evolvemus.

pro nationum diversitate, ad num. 37. — 38. Annus unde dictus, quomodo dividatur, et quæ fuerint varia ejusdem apud varias nationes initia, ad num. 46. — 47. Annus solaris Julianus unde dictus, quotuplex sit; quot et quæ ejusdem vitia, et a quo sublata, ad num. 53. — 54. Epacta quid sit, et quomodo reguletur, ad num. 53. — 56. Indictio quid sit, unde ejus origo, et nomenclatura; quænam sit regula pro inveniendis quilibet anni indictio, et quid fuerint olympiades ad num. 60. — 61. Cycli solaris, Littera Dominicalis, Cycli lunæ, quid sint, quomodo inveniuntur, et postremus cur *aureus numerus* appelletur, ad num. 66. — 67. Quid circa Kalendarium locorum ordinariis inhiberetur sit. — 68. Kalendarium Gregorianum servare pro distributione festorum, jejuniorum etc. quibus præcipiatur.

Lexico juridico, litt. *K*, cum aliis ibi citatis. (2. Durandus autem l. VIII, c. 4, apud Gavant. et Merati tom. II, sect. 2, cap. 5, vult *Kalendas*, seu *Calendas* esse quasi *Colendas*, quia tunc erat semper Junoni festus dies primus, sicque *Calendarium* et *Colendarium* esse fere idem a cultu festorum. Nos vero hic sumimus Kalendarium ecclesiasticum prout est « quædam dierum ac mensium, ex quibus annus constat, omniumque, quæ diebus ac mensibus adjuncta sunt, coordinatio. » Unde in Kalendario observari oportet diem, hebdomadam, mensem, annum,

bissexturn, cyclum solare, et lunarem, et cætera alia quæ ad temporum cognitionem spectant.

(3. Dies dicitur a *dio*, quod *apertum* et *manifestum* significat : solaribus enim radiis cuncta sensibilia *manifesta* fieri omnes agnoscunt; unde S. Augustinus, lib. IV, super Genesim, cap. 20, sic habet : « Tunc Deus diem condidit, cum condidit solem, cujus præsentia eundem exhibet diem. »

(4. Dies generatim acceptus est spatium temporis a motu cæli ab ortu in occasum, qui propterea *diurnus* dicitur, definitum. (5. Dies, secundum astronomos, est duplex, *naturalis* et *artificialis*. Dies naturalis est integra solis revolutio ab ortu in occasum, qua ad idem cæli punctum, unde profectus erat, revertitur. Dies artificialis est interval- lum illud temporis, quo sol super horizon- tem existit, nobisque se prodit, quodque nocti opponitur. Nox enim est illud spatium temporis, quo sol infra horizontem moratur. (6. Alii tamen diem *naturalem* appellant, quem nos *artificialem* vocamus : et vicissim quem nos dicimus *artificialem*, ipsi denominant *naturalem*, ut videre est apud Censorinum, De die natali, cap. 10. Magnum Lexicon Calvinii loc. cit., litt. *D*, et alios ab ipsis allegatos.

Dies juxta diversas mundi nationes diversimode incipit. (7. Apud Babylonios, Chaldæos, et Persas aliosque Orientales, diei initium sumitur a solis ortu. Apud Athenienses, Italos, Austriacos, Bohemos, Silesios, Polonos, Sinenses, et alios a solis occasu. Apud Gallos, Hispanos, Anglos, Lusitanos, Belgas, plurimos Germanos, et fere omnes alios Europeos a media nocte, ita tamen, ut dies in duas partes æquales dividant, partiendo horarum numerationem in bis duodenas : nempe duodenas a media nocte ad meridiem, et alias duodenas a meridie ad mediam noctem, taliter, quod dies comprehendat viginti quatuor horas æquales; quem morem adhuc in dies Romana servat Ecclesia pro divini recitatione officii, jejuniorum observatione, aliisque sacris ac profanis ritibus peragen- dis, textu expresso in l. More Romano 8, ff. De Feriis, ibi : « More Romano dies a media nocte incipit, et sequentis noctis media parte finitur : itaque quidquid in his viginti quatuor horis (id est duabus dimidiatis noctibus, et luce media) actum est, perinde est, quasi quavis hora lucis actum esset. »

(8. Dies in jure intelligendus et accipiendus est secundum subjectam materiam : nam cum aliquid est agendum, quod aliam rationem in luce, et aliam in tenebris habet, antiqua et vulgaris diei appellatio retinenda est, qua nimirum dies in duodecim horas divisus sumitur ab ortu ad occasum solis, et e contra nox in alias duodecim horas divisa accipitur ab occasu ad solis ortum, uti revera habitantes directe sub æquatore toto anno diem et noctem retinent æqualem. Unde Deus (*Gen. 1*), *divisit lucem a tenebris, appellavitque lucem diem, et tenebras noctem*. Et Christus Dominus (*Joan. IX*), ait : *Me oportet operari opera ejus qui misit me, do-*

nec dies est : venit nox, quando nemo potest operari; et (*Joan. XI*) inquit : *Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulaverit in die non offendit, quia lucem hujus mundi videt. Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo*. Et pro sic numerando horas diei ab ortu solis ad occasum, et horas noctis ab occasu ad illius ortum favent l. Titius 25, § 1, ff. De liberis et posthumis; l. Placuit 1, ff. De manumissionibus; l. In annos 2, ff. De annuis legatis; l. Via 3, ff. Servitutibus; leg. Non minorem 20, cod. de transactionibus. Si autem sermo sit de continuo temporis successu, sequenda est Romana institutio in leg. More Romano 8, § De feriis, allata in fine numeri antecedentis. Sic in materia præscriptionum, ubi tempus ita noctu procedit, ac die ad complendam usucapionem, l. In usucapionibus 6, et l. Ideoque 7, ff. De usurpationibus et usucapionibus. ibi : « Ideoque qui hora sexta diei Kalendarum Januariarum possidere ceperit, hora sexta noctis pridie Kalendas Januarias implet usucapionem, » et sic de similibus.

(9. Hora, ut vult Macrobius l. 1 Saturnalium, cap. 21, dicta est ab *Horo*; ibi enim de Ægyptiis loquens, ait : « Apud eosdem Apollo, qui est sol, *Horus* vocatur, ex quo et horæ 24, quibus dies, noxque conficitur, nomen acceperunt. » (10. Quælibet hora æqualis, quæ est vigesima quarta pars diei naturalis æqualiter divisi, dividitur in 60 minuta prima æqualia; quodvis primum minutum dividitur in 60 minuta secunda itidem æqualia, atque ita deinceps quodvis minutum secundum in 60 minuta tertia, etc.

(11. Horæ, aliæ diei sunt, aliæ noctis; l. A qua ætate 3, ff. Qui testamenta facere possint, l. Ideoque 7, ff. De usurpationibus et usucapionibus. Illæ diurnæ, hæc nocturnæ vocantur; l. Si Diurnarum 2, ff. De aqua quotidiana, l. Capite quinto 23, ff. Ad legem Juliam, De adulteriis.

(12. Horæ tam diurnæ quam nocturnæ aliæ sunt æquales, et aliæ inæquales. Horæ æquales illæ dicuntur, quarum unaquæque est vigesima quarta pars diei naturalis æqualiter divisi, ita ut si integra æquatoris circa mundi polos revolutio quantitatem diei naturalis definiat, quælibet hora æqualis tantum temporis spatium comprehendat, ut quindecim gradus æquatoris supra horizontem ascendant. Horæ inæquales illæ appellantur, quarum unaquæque est pars duodecima tum diei artificialis æqualiter divisi, tum noctis; dicuntur enim inæquales, eo quod neque toto anni tempore, neque ubique in sphaera obliqua æquale spatium temporis singulæ comprehendant; horæ enim diurnæ apud Judæos et Turcas, aliosque, qui diem ac noctem seorsim in duodecim horas dividebant, longiores erant nocturnis æstivo tempore, dum sol a tropico nyemali ad æstivum ascendit, cum tunc dies artificialis continuo creseat, et nox decrescat, et ibi magis ubi major est sphaeræ obliquitas; et e contra horæ nocturnæ erant longiores diurnis tempore hyberno, dum sol a tropico æstivo ad hyemale retrogrado cursu pro-